Deloitte.

Accountantsverslag 2021

Gemeente Zwolle

27 juni 2022

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6825 MD ARNHEM
Postbus 30265
6803 AG ARNHEM
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9777
www.deloitte.nl

Aan de gemeenteraad
van de gemeente Zwolle
Postbus 10007
8000 GA ZWOLLE

Datum
27 juni 2022

Ons kenmerk
2206689E22/BF

Behandeld door
drs. J.J. Zuidema RA
jzuidema@deloitte.nl

drs. V.V. Jongbloed RA
vjongbloed@deloitte.nl

Geachte leden van de raad,

Hierbij bieden wij u ons accountantsverslag aan naar aanleiding van onze controle van de jaarrekening 2021 van de gemeente Zwolle. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2021 van de gemeente Zwolle.

Tevens spreken wij een woord van dank uit voor alle inspanningen van de ambtelijke organisatie in de aanloop naar en tijdens de uitvoering van onze controle. Dit was voor ons het eerste jaar dat wij de controle van de jaarrekening van de gemeente Zwolle hebben uitgevoerd. Deze controle hebben wij, door de van kracht zijnde coronamaatregelen gedurende het jaar, deels op afstand moeten verrichten. Desondanks hebben wij een constructieve samenwerking ervaren, hebben wij elkaar gedurende het controleproces goed leren kennen en is op effectieve wijze gebruik gemaakt van de digitale middelen.

Bij de jaarrekening 2021 van de gemeente Zwolle hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

De jaarrekening 2021 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Zwolle. Bij deze jaarrekening hebben wij op 27 juni 2022 een goedkeurende controleverklaring voor het getrouwe beeld en de rechtmatigheid verstrekt.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 26 oktober 2021 en met ons auditplan 2021, dat is besproken in uw auditcommissie.

Wij bespreken onze bevindingen met de auditcommissie

Wij hebben het concept van deze rapportage tijdens de bijeenkomst met de auditcommissie op 21 juni 2022 besproken. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag tevens afgestemd met de portefeuillehouder financiën, portefeuillehouder vastgoed en een vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie. Mocht u nog vragen hebben dan beantwoorden wij deze graag.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. J.J. Zuidema RA

Op alle opdrachten verricht door Deloitte, behoudens M&A Diensten, zijn de Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, januari 2020 gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853. Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NSE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting 4

- Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen 5
- Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring 9

Bevindingen jaarrekening 11

- De financiële positie van uw gemeente 12
- Belangrijkste bevindingen uit onze controle 18

Interne beheersing 25

- Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing 26

Overige aangelegenheden 28

- Overige aangelegenheden 29

Bijlagen 32

- Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen 33
- Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle 34
- Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen 35
- Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021 36
- Bijlage B2 - Bevindingen controle SiSa-bijlage Tozo 2021 40
- Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging 41

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Getrouwheid en rechtmatigheid	• Wij hebben op 27 juni 2022 een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor het getrouwe beeld en rechtmatigheid van de jaarstukken. Bij de jaarrekening 2021 hebben wij geen digitale controleverklaring verstrekt. Vanaf het controlejaar 2022 zullen wij het proces voor een digitale controleverklaring inrichten. • De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 7,67 miljoen respectievelijk € 23,02 miljoen.
Opstel- en controleproces	• De controle over het boekjaar 2021 is de eerste controle die wij als uw nieuwe accountant hebben uitgevoerd en hebben afgerond met het voorliggende accountantsverslag. Wij hebben de gemeente Zwolle leren kennen als een proactieve gemeente met grote uitdagingen waaronder een grote opgave op het terrein van gebiedsontwikkeling. Gedurende de controle van de jaarrekening 2021 hebben wij uitgebreid stil gestaan bij het waarderings- en schattingsproces van de grondexploitatie-projecten. Ten aanzien van de onderbouwingen concluderen wij dat de dossiers heel uitgebreid zijn en veel kennis aanwezig is bij de betrokken medewerkers. Wel zien wij dat de dossiers op het gebied van consistentie en eenduidigheid nog verbeterd kunnen worden. Dit zal bijdragen aan een soepeler controleproces, zowel voor de interne (verbijzonderde) als de externe controle. • Wij hebben de samenwerking met de gemeente Zwolle als prettig en constructief ervaren. Gedurende het controleproces hebben wij wekelijks overleg gevoerd met het kernteam voor de jaarrekening, waarbij wij onze ervaringen hebben uitgewisseld. Wij hebben met elkaar afgesproken dat wij voor de start van de controle 2022 een ‘elevation lab’ zullen opzetten waarbij wij de samenwerking verder zullen evalueren en verbeterpunten met elkaar zullen delen teneinde het controleproces 2022 efficiënter en effectiever te kunnen uitvoeren.
Financiële positie	• De financiële positie ultimo 2021 is verbeterd ten opzichte van 2020. • De beschikbare weerstandscapaciteit ultimo 2021 bedraagt € 58,1 miljoen (2020: € 61,8 miljoen). Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de gemeente Zwolle onderkende en aanwezige risico’s van € 48,4 miljoen (2020: € 56,3 miljoen). De weerstandsratio bedraagt per ultimo 2021 1,19 (per ultimo 2020 1,1). • Uw jaarrekening toont wat betreft de baten en lasten een verschil tussen de begroting en realisatie, en kent een voordelig rekeningresultaat voor mutaties in de reserves van € 40 miljoen. Tussentijds is door uw raad besloten om (per saldo) € 34,4 miljoen toe te voegen aan de reserves, zodat het positieve financiële resultaat over 2021 uitkomt op € 5,6 miljoen (2020: voordelig € 7,9 miljoen). • Uw financiële positie en interne beheersing (zie hierna) zijn – bezien vanuit het perspectief van de jaarrekeningcontrole – op orde. Voor de komende jaren verwachten wij echter een verder toenemende spanning tussen de door de gemeente beoogde groei van de stad en de politieke en bestuurlijke ambities enerzijds en de beschikbare versus benodigde capaciteit van de ambtelijke organisatie en de noodzakelijke investeringen in de bedrijfsvoering inclusief IT-omgeving anderzijds. Wij zien het als een belangrijk thema voor de komende raadsperiode om te onderzoeken of de ambtelijke organisatie voldoende is voorbereid op de groei die de gemeente de komende jaren naar verwachting doormaakt. In essentie is het vraagstuk samen te vatten in de vraag: Hoe wendbaar is de gemeente Zwolle in de nieuwe coalitieperiode? De organisatie onderkent en onderschrijft deze uitdaging, en werkt aan plannen om hieraan opvolging/invulling te geven. Wij onderschrijven nadrukkelijk de noodzaak hiervan en blijven de ontwikkelingen ter zake in de komende periode nauwgezet volgen.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Interne beheersing	• In het najaar van 2020 hebben wij onze interim-controle uitgevoerd. Onze belangrijkste bevindingen zijn met u gedeeld in onze boardletter en zijn besproken met de leden van de auditcommissie. In het voorliggende accountantsverslag vindt u onze bevindingen naar aanleiding van de jaarrekeningcontrole. • Wij trekken samen met uw gemeente op in het proces van het digitaliseren van de interim- en jaarrekeningcontrole. Tijdens onze controle zetten wij hiertoe diverse tools in, waaronder een digitale omgeving om documentatie aan te leveren (Deloitte Connect) en tooling om data te analyseren. Wij zullen dit bij de audit 2022 verder intensiveren.
Kwaliteit verslaggeving	• Er zijn in 2021 geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels doorgevoerd. De jaarstukken voldoen aan de verslaggevingsvoorschriften zoals deze volgen uit het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). • Tijdens de controle hebben wij het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingsvraagstukken geëvalueerd. Hierbij valt te denken aan het proces om tot schattingen te komen, zoals bij de grondexploitatie en de voorzieningen. Bij processen waarbij wij dat nodig achtten, hebben wij specialisten betrokken, bijvoorbeeld bij de controle van de parameters grondexploitatie en de waardering van enkele grondexploitatie-complexen. • Wij hebben geconstateerd dat het jaarverslag (programmaverantwoording) van de gemeente Zwolle zeer uitgebreid is, en de informatiewaarde kan toenemen door met name de programmaverantwoording beknopter uit te werken. Wij merken tevens op dat doelstellingen in de begroting veelal niet concreet zijn geformuleerd waardoor het niet mogelijk is om de in de jaarrekening toe te lichten in hoeverre beleidsdoelstellingen zijn gerealiseerd. De toelichting in de jaarrekening beperkt zich daardoor veelal tot een uitleg over uitgevoerde werkzaamheden in relatie tot de beschikbare middelen maar het is daardoor niet inzichtelijk hoe de voortgang van beleidsdoelstellingen zich verhoudt tot de uitputting van de beschikbaar gestelde middelen. Wij adviseren uw college om beleidsdoelstellingen in de begroting concreter te formuleren (bijvoorbeeld met behulp van een doelenboom).
Grondexploitatie	• Voor de grondexploitatie hebben wij het proces, de dossiervorming en de onderbouwingen beoordeeld waarop het management de geactualiseerde schattingen heeft gebaseerd. Wij hebben onder andere de realisatie en de geactualiseerde schattingen ultimo 2021 versus de schattingen in de jaarrekening 2020 geanalyseerd ('backtesting'). Bij deze analyse hebben wij ook gebruikgemaakt van de beoordeling door een ingeschakelde externe deskundige. • Op grond van de POC-methode heeft uw gemeente in het boekjaar 2021 voor € 28 miljoen aan tussentijdse winst genomen (2020: € 11,7 miljoen). Het project Hessenpoort heeft hier het grootste aandeel in, namelijk € 22,8 miljoen.
Single Information Single Audit (SiSa)	• In de jaarrekening wordt verantwoording afgelegd over de ontvangen specifieke uitkeringen door middel van de SiSa bijlage. Als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen en een door het Rijk toenemend gebruik van specifieke uitkeringen (SPUK) is voor 2021 sprake van een enorme toename van het aantal SiSa regelingen, 41 regelingen in 2021 ten opzichte van 23 in 2020. Het apart verantwoorden van deze (veelal kleine subsidiebedragen) regelingen zorgt bij de ambtelijke medewerkers voor een verzwaring van de administratieve lasten en voor een verhoging van onze controlekosten. Wij verwachten dat het aantal regelingen de komende jaren zal blijven toenemen. Uw gemeente kan de mogelijkheden onderzoeken op landelijk niveau invloed uit te oefenen om het aantal regelingen te beperken. • Wij hebben géén controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2021 geconstateerd.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Wet Normering Topinkomens	• Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2021 niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2021 van de gemeente Zwolle voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.
IT omgeving	• Zoals recent in de boardletter aan u gerapporteerd kunnen wij voor de audit 2021 niet steunen op de geautomatiseerde controles. Evenmin kunnen wij uitgaan van de functiescheidingen binnen de geautomatiseerde systemen. Wij hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd, waaronder detailcontroles.
Realiteitsgehalte begroting	• Uit het overzicht van baten en lasten over 2021 blijken afwijkingen c.q. volumeverschillen in zowel de lasten, baten als saldi. Deze afwijkingen worden in het jaarverslag per programma uiteengezet. Over het jaar 2021 is een positief saldo van inkomsten en uitgaven gerealiseerd en bedraagt het voordelig jaarresultaat na reservemutaties € 5,6 miljoen. Wij hebben het college aandacht gevraagd voor het begrotingsproces en geadviseerd maatregelen te nemen om de voorspellende waarde van de begroting van zowel de investeringen als de baten en lasten en de uitvoeringskracht ervan dichter bij elkaar te brengen.
Sociaal domein | corona	• De financiële impact van het coronavirus op het sociaal domein is beperkt. Uw gemeente heeft tijdig en voldoende beheersmaatregelen getroffen waarmee het de financiële effecten van corona voor het sociaal domein over 2021 tot een minimum heeft kunnen beperken. • Eén van de maatregelen die het kabinet gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de begin 2020 ingevoerde Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Wij hebben de Tozo gecontroleerd als onderdeel van de controle van de SiSa-bijlage en hebben vastgesteld dat de Tozo-uitkeringen juist en rechtmatig zijn verstrekt. Tevens hebben wij vastgesteld dat uw gemeente een M&O-beleid heeft vastgesteld, geïmplementeerd en zichtbaar naleeft, waarmee ook is voldaan aan deze kwalitatieve vereiste.
Sociaal domein | Rechtmatigheid	• Uw gemeente voert voor het sociaal domein diverse interne controles uit. Aangezien deze interne controles nog niet volledig de rechtmatigheid onderbouwen, wordt voor de verantwoording in de jaarrekening mede nog gesteund op de controleverklaringen bij de productie-verantwoordingen van de zorgaanbieders (Zorg in Natura (Zin) WMO en Jeugd). Vanwege het ontbreken van goedkeurende controleverklaringen van een tweetal zorgaanbieders, is € 3,2 miljoen van de ZiN-bestedingen onzeker. Bij één van deze zorgaanbieders heeft uw gemeente een rapport van bevindingen ontvangen waaruit blijkt dat de accountant van de zorgaanbieder geen uitspraak kan doen over de rechtmatige besteding van de gedeclareerde zorg. Wij hebben het college gevraagd in haar interne processen passende beheersmaatregelen te treffen om dergelijke onzekerheden weg te nemen. • Deze onzekerheid valt binnen de goedkeuringstolerantie voor onzekerheden en heeft daarom geen invloed op de strekking van onze controleverklaring bij de jaarrekening 2021.
Naleving van de Europese aanbestedingsregels	• Wij constateren geen (materiële) rechtmatigheidsfouten als gevolg van het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels. Wij hebben een uitgebreide spendanalyse en detailcontroles verricht op de naleving van de Europese aanbestedingsregels, en komen tot conclusie dat geen afwijkingen van de Europese aanbestedingsregels zijn geconstateerd. Wij hebben begrepen dat het college de afgelopen jaren sterk heeft ingezet op het juist uitvoeren van de aanbestedingsprocessen wat resulteert in bovenstaande conclusie.
Begrotingsrechtmatigheid	• Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van de overschrijdingen naar de analyse van de begrotingsrechtmatigheid, zoals opgenomen in het hoofdstuk 'Toelichting met de belangrijkste verschillen' van de jaarrekening. Hiermee legt het college verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2021. Over 2021 is alleen op het programma Inkomen een lastenoverschrijding gerealiseerd. Deze overschrijding is direct gerelateerd aan hogere baten (rijksbijdrage BUIG-uitkeringen) en telt daardoor niet mee voor ons oordeel over de begrotingsrechtmatigheid.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Frauderisicoanalyse	• Uw gemeente besteedt passende aandacht aan de onderwerpen fraude en integriteit. Wij hebben vastgesteld dat u op een adequate wijze opvolging geeft aan integriteitsmeldingen. Tijdens onze controle over 2021 zijn door ons geen fraudegevallen geconstateerd.
Rechtmatigheids-verantwoording	• Naar verwachting zal met ingang van 1 januari 2022 en voor het eerst bij de jaarstukken 2022 zal het college door middel van de rechtmatigheidsverantwoording, die wordt opgenomen in deze jaarstukken, verantwoording afleggen over de rechtmatige besteding van de lasten aan de gemeenteraad. De gemeente Zwolle voert sinds meerdere jaren interne-controlewerkzaamheden, deze zijn een goede basis voor de controle van de rechtmatige bestedingen en de daaruit voortvloeiende rechtmatigheidsverantwoording.
Effecten crisis Oekraïne/ Rusland	• Begin maart 2022 is de oorlog uitgebroken in Oekraïne en Rusland. De uitbraak van deze oorlog heeft geen impact op de jaarstukken 2021 en de situatie per balansdatum 31-12. De belangrijkste effecten die wij landelijk zien hebben betrekking op de opvang van vluchtelingen, stijgende inflatie, toename van de energieprijzen etc. • De oorlog in Oekraïne en Rusland laat ook een toename van cybercriminaliteit zien en maakt duidelijk dat aandacht voor en het versterken van de cybersecurity continue aandacht behoeft.

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2021. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het normenkader 2021, dat op 20 december 2021 is vastgesteld door de gemeenteraad.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2021 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Bij de jaarrekening 2021 van de gemeente Zwolle hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2021 van de gemeente Zwolle uitgevoerd en hebben een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Wij hebben geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd, groter dan onze minimumdrempel, die van invloed zijn op het vermogen en/of het resultaat van de gemeente.

Wij hebben controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid

De in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2021, zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader 2021.

Hierbij hebben wij wel controleverschillen geconstateerd die naar hun aard niet gecorrigeerd kunnen worden, maar gezien de omvang lager is dan onze materialiteitsgrenzen geen invloed hebben op ons oordeel bij de jaarrekening 2021. Deze controle-verschillen zijn als volgt:

- Vanwege het ontbreken van goedkeurende controleverklaringen van een tweetal zorgaanbieders, is € 3,2 miljoen van de ZiN-bestedingen onzeker.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2021 geconstateerd.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel, die van invloed zijn op de WNT.

Er zijn geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van uw gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting op de jaarrekening 2021, onder ‘Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling’.

Wij hebben het door het college en het ambtelijk management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Wij zijn van mening dat de verslaggevings-vraagstukken en de toegepaste inschattingen goed onderbouwd en redelijk zijn, en consistent zijn gebruikt.

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Zwolle

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging.

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de waarderings-grondslagen in de jaarrekening 2021.

De grondslagen zijn toegepast met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. De grondslagen zijn aanvaardbaar.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.

De jaarstukken 2021 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2021 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2021 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten met toelichting en de SiSa-bijlage).

De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (over onder andere weerstandsvermogen en risico's, bedrijfsvoering en verbonden partijen) het jaarverslag.

Op basis van de Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van het college van burgemeester en wethouders in het jaarverslag, en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Bevindingen jaarrekening

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is verder verbeterd

Het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, maakt een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2021 bedraagt € 40 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds € 34,4 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2021 € 5,6 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2021 circa 36,8% van het balanstotaal (ultimo 2020: 33,5% van het balanstotaal) en is daarmee met 3,3% gestegen ten opzichte van 2020. In de gemeentebegroting 2021 (na wijziging) was nog rekening gehouden met een solvabiliteit per ultimo 2021 van 29% en wordt verwacht dat deze in de volgende jaren tussen de 25% en 29% zal bewegen.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar is weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemming. Deze tussentijdse resultaatbestemming bestaat uit de onttrekkingen aan en stortingen in de reserves gedurende het boekjaar. Deze mutaties in reserves vinden plaats op basis van door de gemeenteraad genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de eerdere politieke besluitvorming. Wat het voorgaande concreet betekent voor uw gemeente hebben wij in het overzicht hiernaast weergegeven.

Zoals te zien in de hiernaast opgenomen tabel is in de jaarrekening 2021 een herrubricering verwerkt. Vanwege de aard van de bestemmingsreserve Begraven, zijnde ontvangen gelden (afkoopsommen) van derden die besteed moeten worden aan een specifiek doel (grafonderhoud) zijn dit gelden die als een voorziening op de balans gereserveerd moeten worden.

Deze herrubricering is – in lijn met de Bbv-voorschriften – gecorrigeerd op de eindbalans 2020. Hiervoor is een aparte regel toegevoegd in het verloopoverzicht van het eigen vermogen.

Eigen vermogen (x € 1.000)	2021	2020	2019	2018
Eigen vermogen per 31 december	**203.745**	**183.644**	**174.407**	**172.070**
Herrubricering (zie toelichting in de jaarrekening)	-/- 2.355	-	8	-
Eigen vermogen per 1 januari	**201.390**	**183.644**	**174.415**	**172.070**
Tussentijdse resultaatbestemming	34.450	12.201	-/- 952	-/- 11.231
Gerealiseerd resultaat	5.586	7.900	10.181	13.568
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	**40.036**	**20.101**	**9.229**	**2.337**
Eigen vermogen per 31 december	**241.426**	**203.745**	**183.644**	**174.407**

Exploitatieresultaat (x € 1.000) opbouw volgens staat van baten en lasten	
Totale baten	632.086
Totale lasten	-/- 592.050
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	**40.036**
Af: stortingen in reserves	-/- 175.483
Bij: onttrekkingen aan reserves	141.034
Gerealiseerd resultaat	**5.586**

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

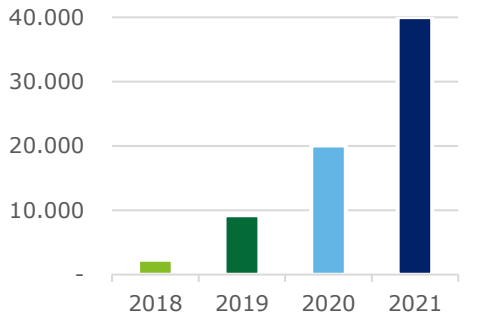
Het overzicht van baten en lasten over het boekjaar 2021 laat een voordelig gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten van € 40 miljoen zien, ten opzichte van een begroot voordelig saldo van € 126.000 (begroting na wijziging). De afwijking ten opzichte van de begroting bedraagt daarmee € 40 miljoen.

De jaarrekening 2021 sluit – na verwerking van de mutaties in reserves – met een voordelig gerealiseerd resultaat van circa € 5,6 miljoen.

In de programmaverantwoording geeft het college per programma en per doel op hoofdlijnen een verklaring voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

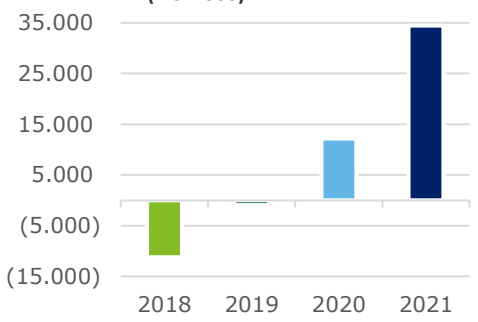
De gemeente heeft de belangrijkste verschillen toegelicht en heeft de financiële impact ervan in kaart gebracht. In de paragraaf Begrotingsrechtmatigheid van onze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten (x € 1.000)

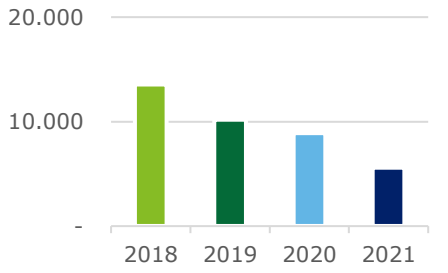
2018	2019	2020	2021
2.337	9.229	20.101	37.681

Mutaties in reserves (x € 1.000)

2018	2019	2020	2021
-11.231	-952	12.201	32.094

Gerealiseerd resultaat (x € 1.000)

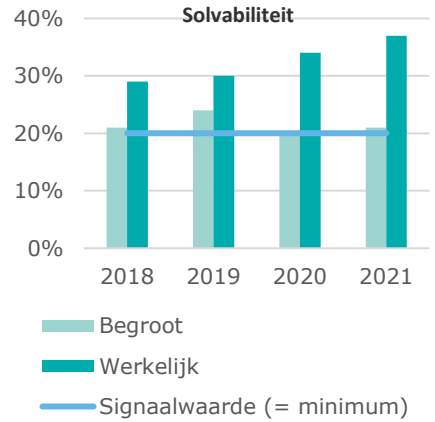

2018	2019	2020	2021
13.568	10.181	7.900	5.586

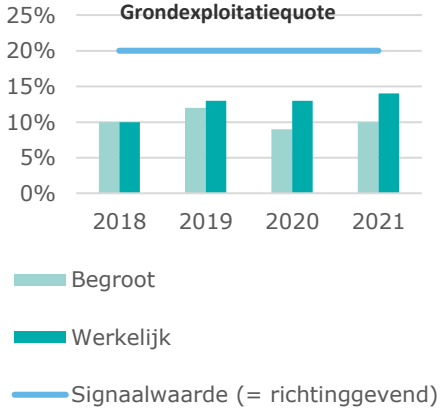
De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

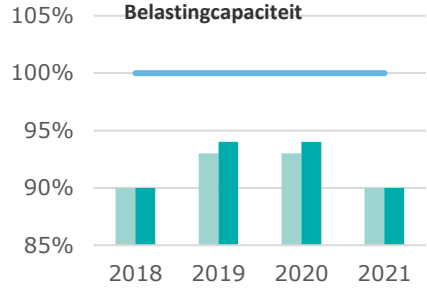
Kengetallen voor gemeente Zwolle (begroot en werkelijk over de periode 2018-2021)

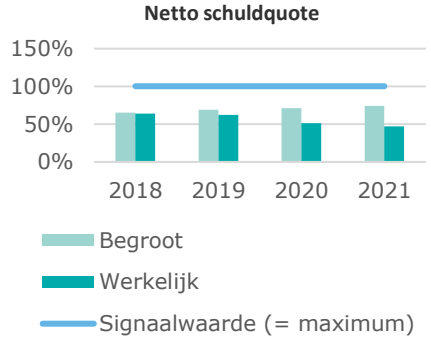
De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. In de basis geldt, hoe hoger de solvabiliteit hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.

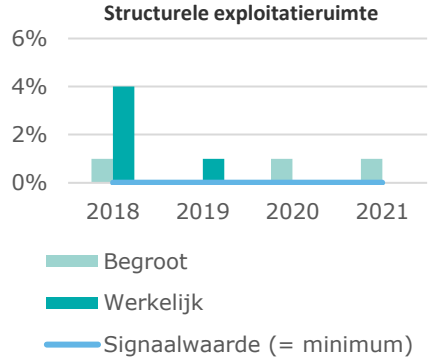
De grondexploitatiequote geeft weer hoe groot de waarde van de gronden (grondpositie van de gemeente) zich verhoudt ten opzichte van de totaal (geraamde) baten.

De belastingcapaciteit van een gemeente geeft inzicht in de wendbaarheid van de begroting, oftwel in hoeverre bij een financiële tegenvaller kan worden bijgestuurd c.q. of ruimte is voor nieuw beleid gerelateerd aan de belastinginkomsten.

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

De verhouding structurele baten en lasten ten opzichte van de totale baten geeft weer of de structurele baten toereikend zijn ter dekking van de structurele lasten.

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Voorspellende waarde van uw begroting

De jaarrekening 2021 sluit met een positief gerealiseerd resultaat van circa € 5,6 miljoen.

De begroting is voor uw gemeente een belangrijk sturingsinstrument. Het is een kaderstellend document waarmee de gemeenteraad financiële en beleidsmatige kaders vaststelt waarbinnen het college haar beleid en doelen kan realiseren.

De gemeenteraad heeft de focus gelegd op het realiseren van de gestelde doelen. Het rekeningresultaat over 2021 wijkt, net als voorgaande boekjaren, in grote mate af van het begrote rekeningresultaat (€ 126.000). Uit de hiernaast opgenomen grafieken is te zien dat dit met name veroorzaakt wordt door afwijkingen aan de lasten-kant: uw gemeente begroot meer lasten dan in werkelijkheid wordt gerealiseerd. Voor 2020 heeft COVID-19 een belangrijke invloed gehad op de werkelijke baten en lasten ten opzichte van de begroting. Ook in 2021 heeft COVID-19 nog invloed gehad of de gerealiseerde baten en lasten.

Wij hebben het college aandacht gevraagd voor het begrotingsproces en geadviseerd maatregelen te nemen om de voorspellende waarde van de begroting van zowel de investeringen als de baten en lasten en de uitvoeringskracht ervan dichter bij elkaar te brengen. Hierbij merken wij op dat vanaf 2021 bijstellingen vanuit vastgoed/grondbeleid tussentijds worden verwerkt via een begrotingswijziging. In voorgaande jaren werden deze bijstellingen niet gedurende het jaar verwerkt in de begroting. Hiermee is een belangrijk element van verschillen tussen begroting en werkelijk reeds door het college opgepakt.

Over 2021 zijn de grootste verschillen veroorzaakt door de lasten-ontwikkeling op de volgende programma's:

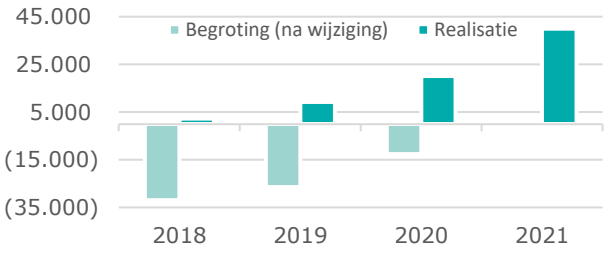
- Opvang en bescherming (€ 13,4 miljoen lagere lasten): met name door de lagere uitgaven voor beschermd wonen.
- Toekomstgerichte stad (€ 32,3 miljoen lagere lasten): door lagere afname van de boekwaarde van terreinen (€ 16,7 miljoen); én € 14,7 miljoen lagere lasten is veroorzaakt door lagere uitgaven in 2021 die in latere jaren worden 'ingehaald'.
- Vitale wijken (€ 4,7 miljoen lagere lasten): voornamelijk door € 3 miljoen lagere onderhoudslasten dan begroot.

Aan de batenkant zijn de grootste verschillen op de volgende programma's te zien:

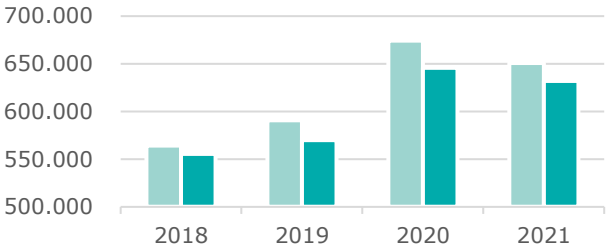
- Toekomstgerichte stad (€ 27,4 miljoen lagere baten): de opbrengsten uit de grondexploitatie-projecten zijn € 16,7 miljoen lager dan begroot, tevens is de toename van de boekwaarde terreinen voor € 10,6 miljoen achtergebleven op begroting.
- Algemene dekkingsmiddelen (€ 5,3 miljoen hogere baten): voornamelijk door de hogere algemene uitkering ad € 5 miljoen.

Bij het doornemen van de programmaverantwoording hebben wij geconstateerd dat deze zeer uitgebreid is, en de informatiewaarde kan toenemen door de toelichting op de verschillende doelen beknopter uit te werken.

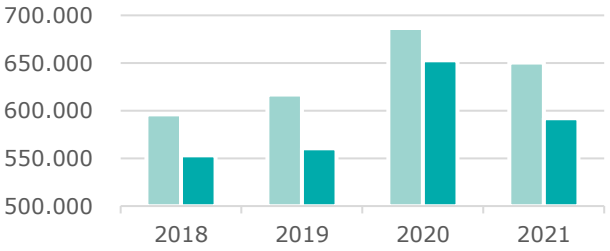
Saldo baten en lasten | Begroting vs realisatie (x € 1.000)

Baten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves) (x € 1.000)

Lasten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves) (x € 1.000)

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Het weerstandsvermogen is gestegen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit op basis van de door de gemeente geschatte risico's. Beiden zijn gemuteerd in 2021; de ratio weerstandsvermogen is met 0,09 toegenomen tot 1,19 en kwalificeert daarmee als voldoende rekening houdend met de landelijke 'signaalwaarde' van 1,00. Uw gemeente hanteert een lagere interne norm van 0,80 voor de weerstandsratio. Deze interne norm is toegelicht en vastgelegd in de nota risicomanagement en weerstandsvermogen. Uw gemeente neemt de stille reserves niet mee in de berekening van de weerstandscapaciteit waardoor een lagere interne norm is gekozen dan de signaalwaarde van de VNG.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 58,1 miljoen (2020: € 61,8 miljoen). De beschikbare weerstandscapaciteit is daarmee ten opzichte van voorgaand jaar met € 3,7 miljoen gedaald. Deze daling wordt in zijn geheel veroorzaakt door de lagere concernreserve per ultimo 2021.

Benodigde weerstandscapaciteit

De inventarisatie van risico's – die in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risico's' van het jaarverslag is opgenomen – geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een schatting van de kans dat het geïdentificeerde risico zich voordoet, om daarmee de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen.

Daarbij geeft het college een doorlopend inzicht in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en is vermeld welke risico's zijn vervallen en/of nieuw zijn geïdentificeerd.

Ook is een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de belangrijkste risico's

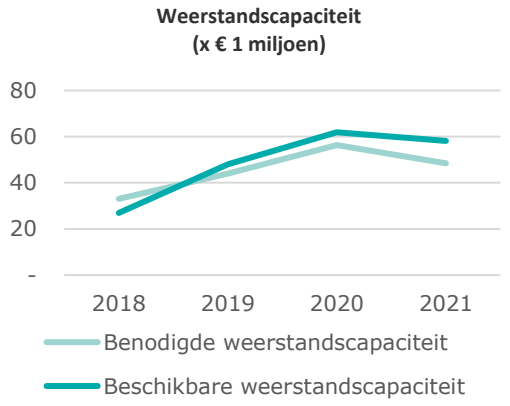
Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Het berekende bedrag voor specifieke risico's bedraagt € 48,4 miljoen (2020: € 56,3 miljoen). Ten opzichte van 2020 is hiermee sprake van een sterke daling van de gekwantificeerde risico's.

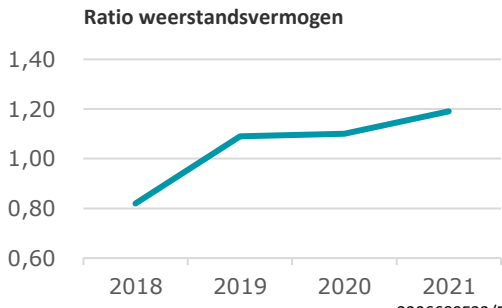
De daling van de omvang van de risico-inschatting ziet met name toe op:

- Het niet meer afzonderlijk kwantificeren van de risico's met betrekking tot corona (2020 € 5 miljoen) aangezien deze in de algemene uitgaafrisico's zijn meegenomen.
- De daling van de kans-inschatting van de grondexploitatierisico's: de kans dat een risico zich voordoet is lager ingeschat dan per ultimo 2020.

De weerstandscapaciteit heeft het college inhoudelijk nader toegelicht in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risico's' van het jaarverslag. In deze paragraaf is het college ook ingegaan op de mogelijke gevolgen van de oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering, de activiteiten en de lastenontwikkeling van de gemeente Zwolle. Gezien de onzekerheid van deze ontwikkelingen zijn deze niet gekwantificeerd in de benodigde weerstandscapaciteit.

Bij de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit is geen rekening gehouden met de verwerking van de voorgestelde resultaatbestemmingen 2021.

2206689E22/BF

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

De voorraad onderhanden werk

De balanspost met de belangrijkste schattingen in de jaarrekening betreft de voorraad onderhanden werk, waaronder de bouwgronden in exploitatie (grondexploitatie). Deze balanspost is mede door het saldo per ultimo 2021 ad € 90,1 miljoen relevant voor de accountantscontrole, maar ook door de schattingen die een rol spelen bij het ramen van de in 2022 e.v. nog te realiseren baten en lasten. De nog te realiseren baten en lasten vormen samen met de boekwaarde de basis voor de waardering in de jaarrekening, oftewel het verwachte resultaat bij afsluiting van de projecten. Dit leidt tot een voorziening indien het college verwacht dat het project verlieslatend is en tot (tussentijdse) winstneming bij een verwachte winst. Voor de waardering van grondexploitatie dient de gemeente per individueel project te bepalen of de gemeente de boekwaarde plus de in de toekomst nog te realiseren kosten en opbrengsten, naar beste schatting, terugverdient. Ultimo 2021 gaat het om 16 individuele projecten.

De gemeente Zwolle schat ultimo 2021 in dat de totale omvang van de niet terug te verdienen kosten op de gehele grondexploitatie circa € 12,4 miljoen bedraagt (2020: € 5,9 miljoen). Hiervoor is een voorziening getroffen. Dit is in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording.

Ten opzichte van 31 december 2020 is de voorziening met € 6,5 miljoen toegenomen door het openen van de nieuwe grondexploitatie “Voorsterpoort Oost” in 2021.

Het controleproces van de waardering van de voorraad onderhanden werk

De risico’s voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot 5 P’s:

- Planning: is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- Programmering: in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse gemaakt van de ‘mix’ van woningen (huur, koop, vrije kavels, appartementen, etc.) in de projecten, in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- Prijs: de verkoopprijzen van woningen, en dus van grond, hebben langere tijd onder druk gestaan. Deze situatie is omgeslagen in een grote vraag naar woningen en grond, waardoor de grondprijs zich in een hoog tempo in positieve zin ontwikkelt. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke grondprijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de positieve marktontwikkelingen?
- Plankosten: door de toenemende vraag naar woningen en dus naar bouwcapaciteit is sprake van een toenemende stijging van de bouwkosten. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke prijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de hierbij horende prijsontwikkelingen?
- Parameters: zijn de parameters voor kosten en opbrengstenstijgingen opportuun, beredeneerd vanuit de huidige situatie en de best mogelijke inschatting van de toekomstige ontwikkeling van de grondprijzen en de plankosten?

De 5 P’s vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw paragraaf ‘Grondbeleid’.

Ontwikkeling boekwaarde en voorziening bouwgronden in exploitatie (x € 1 miljoen)

Uit bovenstaande figuur blijkt dat de boekwaarde van de bouwgronden in exploitatie in 2021 verder is toegenomen. De toename van de boekwaarde ziet met name toe op de ontwikkeling van Hessenpoort en Stadshagen De Tippe/Breezicht-Noord.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor het actualiseren van de grondexploitaties – vooral de uitgangspunten voor planning (fasering), programmering en prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (rente-omslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

De grondexploitaties zijn door het college voor de jaarrekening 2021 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd), en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd, en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening noodzakelijk is.

Tussentijdse winstneming

In juli 2019 heeft de commissie BBV de notitie ‘Grondbeleid in begroting en jaarstukken’ gepubliceerd. Hierin is opgenomen dat gemeenten voor tussentijdse winstneming de ‘Percentage Of Completion methode’ (POC-methode) moeten toepassen. Hierbij geldt dat gemeenten, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, tussentijds winst moeten nemen.

Voor het toepassen van de POC-methode is het van belang dat uw gemeente het resultaat betrouwbaar kan schatten. Ook moet er sprake zijn van verkochte grond en gerealiseerde kosten.

Op grond van de POC-methode heeft uw gemeente in het boekjaar 2021 voor € 28 miljoen aan tussentijdse winst genomen (2020: € 11,7 miljoen). Het project Hessenpoort heeft hier het grootste aandeel in, namelijk € 22,8 miljoen.

Vennootschapsbelasting

Uw gemeente voert – voor de vpb-plicht – een onderneming met haar grondbedrijf in fiscale zin. De afgelopen jaren heeft uw gemeente veelvuldig overleg gevoerd met de Belastingdienst over het bepalen van de fiscale positie (openingsbalans. Het college is hierbij ondersteund door een externe specialist. In 2021 is met de Belastingdienst overeenstemming bereikt over de openingsbalans, die aansluit op de door uw gemeente gekozen uitgangspunten. Tijdens de controle van de jaarrekening 2021 hebben wij samen met onze vpb-deskundigen de fiscale positie beoordeeld en hierbij geen bevindingen geconstateerd.

Belangrijkste bevindingen inzake waardering grondexploitaties

Als onderdeel van de controle van de waardering van de bouwgronden in exploitatie voeren wij een risicoanalyse uit ter bepaling van het risicoprofiel van de individuele grondexploitaties en de hierdoor bestaande kans op een materiële fout in de waardering ervan. Hierbij betrekken wij de huidige boekwaarde, het geprognosticeerde resultaat, en de aard en omvang van de nog te realiseren baten en lasten (liggen hier bijvoorbeeld al contracten of overeenkomsten aan ten grondslag of niet).

Naast de hiervoor genoemde elementen spelen bij de risicoclassificatie van de individuele projecten ook de aard van het project, de programmering en de doorlooptijd een belangrijke rol.

Zo zorgt binnenstedelijke herstructurering normaliter voor een grotere complexiteit, doordat de gemeente de bestaande ruimte herontwikkelt en dit type projecten hierdoor (financieel gezien) gevoeliger is voor risico’s dan volledig nieuw uit te leggen locaties. Een langere doorlooptijd van de projecten zorgt voor een hoger risicoprofiel, doordat de schatting van kosten en opbrengsten van de projecten subjectiever is naarmate de doorlooptijd toeneemt.

Op grond van onze risicoanalyse hebben wij de grondexploitaties Hessenpoort, De Tippe en (een deel van) Stadshagen I en II geselecteerd voor een detailanalyse op een deel van de eerdergenoemde 5P’s. Voor specifieke onderdelen (de 5P’s voor een deel van Stadshagen I en II) hebben wij onze specialisten ingeschakeld bij het beoordelen van deze specifieke elementen.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Van deze projecten hebben wij de aannemelijkheid van de nog te realiseren kosten en opbrengsten getoetst en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd, een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel.

Het controleproces van de grondexploitatie-opzetten heeft veel inzet van uw en onze medewerkers gevraagd. Dit is enerzijds veroorzaakt door de hoeveelheid van documentatie, wat de toegankelijkheid niet bevordert en anderzijds door het verschil van vastleggingen per grondexploitatieproject. Tevens wordt administratief gewerkt met deelcomplexen die in de MPV en jaarrekening samengevoegd worden tot het betreffende hoofdcomplex, maar is dit nog niet gedaan bij het opstellen van de controledocumentatie.

Hierdoor was extra afstemming gedurende het controleproces noodzakelijk. Door hier rekening mee te houden gedurende het samenstellen van het controledossier kan het controleproces efficiënter lopen.

Parameters

Jaarlijks worden de parameters bepaald voor de waardering van de grondexploitatie per ultimo het boekjaar. Het college heeft ook afgelopen jaar de parameters 2022 en verder (basis voor de waardering per 31 december 2021) bepaald en deze zijn vastgelegd in de Nota van Uitgangspunten MPG 2022 (d.d. november 2021). De volgende parameters zijn gehanteerd bij de actualisatie van de grondexploitaties:

	2022	2023	2024	2025	2026 e.v.
Kosten	3,0%	3,0%	2,5%	2,5%	2,0%
Opbrengsten					
- Woningbouw	3,5%	3,5%	3,5%	3,0%	2,0%
- Bedrijvigheid	2,0%	1,5%	1,0%	1,0%	1,0%
- Maatschappelijk	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%
- Commercieel	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%
Rente	1,15%	1,15%	1,15%	1,15%	1,15%

Wij hebben deze parameters samen met onze vastgoedspecialisten getoetst en geen materiële afwijkingen geconstateerd. Daarmee achten wij de parameters voor de actualisatie per 31 december 2021 niet onaannemelijk.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2021 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt

Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden inzake de waardering van de grondexploitaties vastgesteld dat uw gemeente:

- Beschikt over actuele ramingen van de nog te realiseren baten en lasten
- Beschikt over een deugdelijke onderbouwing van de gehanteerde uitgangspunten in de grondexploitaties
- Externe deskundigheid heeft ingeschakeld ter onderbouwing van de gehanteerde parameters
- Een niet onaannemelijk niveau heeft bepaald van de nog te maken plan- en civiele kosten.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2021 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt.

Verder merken wij volledigheidshalve op dat wij voor de waardering van de grondexploitatie per 31 december 2021 de per die datum vastgestelde projectkaders en genomen besluiten betrokken hebben bij de controle van de waardering. Er is geen rekening gehouden met de effecten van eventuele toekomstige, nog vast te stellen, ambities van uw gemeente.

Tenslotte merken wij op dat de markt op dit moment sterk in beweging is vanwege (o.a.) de Oekraïne-oorlog, het tekort aan grondstoffen en personeel met als gevolg een stijgende inflatie. Dit kan een impact hebben op bouwprojecten en daarmee ook op het terugverdienpotentieel van de grondexploitaties. Deze ontwikkelingen vragen continue aandacht van het college voor de waardering en keuzes die hieromtrent gemaakt moeten worden.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsoverschrijdingen zijn beperkt maar adequaat toegelicht

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2021, hebben wij een controle uitgevoerd op de begrotingsrechtmatigheid. De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moet de gemeenteraad zelf nader invullen en concretiseren. Dit gebeurt met het vaststellen van de begroting en via de financiële verordening ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de lasten binnen de begroting blijven en het college belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de gemeenteraad, zodat zij hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college inbreuk maakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de Commissie BBV. Het overschrijden van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft de accountant niet in alle gevallen mee te wegen in zijn rechtmatigheidsoordeel. De kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen en zijn in te delen in de categorieën als genoemd in de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV.

Voor de begrotingsrechtmatigheid moeten wij kijken naar de lastenoverschrijdingen per programma. Over 2021 heeft de gemeente Zwolle alleen een lasten-overschrijding op het programma “Inkomen” gerealiseerd (€ 2,8 miljoen).

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van en toelichting op deze overschrijdingen naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in het hoofdstuk ‘Toelichting met de belangrijkste verschillen’ in de jaarrekening. Hiermee legt het college aan de gemeenteraad verantwoording af over de begrotingsrechtmatigheid van de lasten over 2021.

Wij constateren dat de toelichting in de jaarrekening enerzijds op totaal van de baten en lasten is opgenomen en anderzijds op een zeer hoog niveau. De toelichting in de programmaverantwoording geeft het juiste inzicht in de oorzaken van de gerealiseerde overschrijding.

Daarnaast is in de jaarrekening niet het inzicht in de begrotingsrechtmatigheid expliciet opgenomen. Wij hebben het college gevraagd dit vanaf de jaarrekening 2022 toe te voegen.

De geconstateerde kostenoverschrijding weegt niet mee in ons rechtmatigheidsoordeel omdat tegenover de hogere lasten ook hogere baten zijn gerealiseerd (gerelateerd aan de BUIG-uitkeringen). De overschrijding heeft daarom geen gevolgen voor de strekking van het rechtmatigheidsoordeel in de controleverklaring.

Kredietoverschrijdingen

Kredietoverschrijdingen vereisen conform de Kadernota Rechtmatigheid van de commissie BBV – vergelijkbaar met kostenoverschrijdingen in het overzicht van baten en lasten – autorisatie van de gemeenteraad. Indien een overschrijding niet door de raad is geautoriseerd, is deze strikt genomen onrechtmatig. Afspraken hierover tussen de gemeenteraad en het college kunnen zij nader vastleggen in de financiële verordening ex art. 212 Gemeentewet.

In de jaarrekening is het (verplichte) overzicht met de uitputting van de kredieten opgenomen. In de programmaverantwoording heeft het college per krediet een toelichting opgenomen.

Uit het overzicht met restant kredieten blijkt dat op het krediet “Doel 5.1.1 Vestigingsklimaat bedrijven en instellingen (BIE)” een overschrijding is gerealiseerd van ruim € 5,3 miljoen. Deze overschrijding wordt veroorzaakt door de (verplichte) winstname op het grondexploitatieproject Hessenpoort en telt daarmee niet mee in ons oordeel over de rechtmatigheid.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Fraude, integriteit, en naleving wet- en regelgeving

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving

Bij onze controle vragen wij u jaarlijks inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking kan bevatten door fraude of het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van de inschattingen, het proces dat u daarbij hanteert, en de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad. Tijdens deze gesprekken heeft uw organisatie aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college, inclusief het invoeren en onderhouden van interne-beheersingsmaatregelen voor de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten, doordat sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen of verkeerd voorstellen van zaken, of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge, maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben de accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Fraude en integriteit

Jaarlijks verkrijgen wij inzicht in de integriteitsmeldingen, die wij vervolgens analyseren en bespreken met de gemeente. Wij hebben op basis van onze controle en de besprekingen geen fraudegevallen geconstateerd.

Onze conclusie is voorts dat uw gemeente op een adequate wijze opvolging geeft aan geïdentificeerde integriteitskwesties.

Naleving van de Europese aanbestedingsregels

Uw gemeente voert in het kader van de controle op de naleving van de Europese aanbestedingsregels jaarlijks een uitgebreide 'spendanalyse' uit, die in samenspraak met ons tot stand komt. Vervolgens voeren wij een uitgebreide dossiercontrole uit. Uit de controle van de naleving van de EU aanbestedingswetgeving blijken geen materiële fouten of onzekerheden.

Wij hebben begrepen dat het college de afgelopen jaren sterk heeft ingezet op het juist uitvoeren van de aanbestedingsprocessen wat resulteert in bovenstaande conclusie.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

COVID-19

Wij sommen hier de belangrijkste effecten op die het coronavirus mogelijk heeft op de jaarrekening 2021:

- Waardering vorderingen: als gevolg van financiële problemen of tekorten bij debiteuren en andere soorten schuldenaars bestaat er een toegenomen risico op het niet ontvangen van vorderingen. Wij hebben de invorderingsrisico's, en daarmee de waardering van de vorderingen, gecontroleerd, en merken op dat er vooralsnog geen sprake is of zou moeten zijn van grote mutaties in de voorziening voor oninbare vorderingen.
- Tozo: één van de maatregelen die het kabinet (heeft) gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Als onderdeel van de controle van de SiSa-bijlage hebben wij deze regeling gecontroleerd. Uw gemeente is, ondanks een snelle invoering en de wijzigingen hierin, gedurende 2021 in staat geweest aantoonbaar te voldoen aan de gestelde rechtmatigheidseisen. Zowel uw interne-controlewerkzaamheden als onze zelfstandig uitgevoerde dossiercontroles bevestigen deze uitkomst.
- De Nota verwachtingen accountantscontrole schrijft daarnaast voor dat wij een kwalitatieve toets moeten verrichten op uw beleid inzake Misbruik en Oneigenlijk (M&O) beleid voor de Tozo-regeling. Wij hebben vastgesteld dat uw gemeente een M&O-beleid heeft vastgesteld als onderdeel van de nota "Integrale Handhaving Sociaal Domein". Dit beleid is voor het sociaal domein in zijn algemeenheid en hierin wordt niet specifiek ingegaan op de Tozo-regeling. Wij hebben uw college gevraagd na te gaan of specifieke risicofactoren en – afwegingen nu voldoende geborgd worden.

Sociaal domein | Zorg in natura en PGB-bestedingen

Binnen het sociaal domein worden diverse interne controles uitgevoerd, echter wordt voor de verantwoording in de jaarrekening nog mede gesteund op de controleverklaringen bij de productie-verantwoordingen van de zorgaanbieders (Zorg in Natura (Zin) WMO en Jeugd).

Over 2021 heeft uw gemeente van één zorgaanbieder een rapport van bevindingen ontvangen waaruit blijkt dat de accountant van de zorgaanbieder geen uitspraak kan doen over de rechtmatige besteding van de gedeclareerde zorg.

Vanwege deze bevinding heeft het college de besteding ad € 2,96 miljoen als onzeker aangemerkt. Hierbij sluiten wij ons aan. Wel hebben wij het college gevraagd in haar interne processen passende interne-beheersmaatregelen te treffen om dergelijke onzekerheden weg te nemen.

Daarnaast is van één zorgaanbieder geen documentatie (productieverantwoordingen en controleverklaring) ontvangen vanwege het faillissement van deze aanbieder. De bestedingen ad € 0,26 miljoen hebben wij derhalve eveneens als onzeker aangemerkt.

Vanwege bovenstaande hebben wij € 3,2 miljoen van de ZiN-bestedingen als onzeker aangemeld en als zodanig in bijlage A2 opgenomen.

Kwaliteit en transparantie van de jaarstukken

Bij de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat uw jaarstukken 2021 voldoen aan de vereisten uit het BBV. Wij hebben bij onze werkzaamheden de jaarstukken integraal doorgenomen en hebben daarbij – naast de verenigbaarheid van jaarverslag en jaarrekening – vanuit het belang en begrip van de gebruikers van de jaarstukken vooral gelet op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de daarin opgenomen toelichtingen en analyses.

Wij onderkennen in het kader van de kwaliteit en transparantie van de jaarstukken nog de volgende aandachtspunten:

- Uitbreiden van toelichtingen in de jaarrekening op het gebied van begrotingsrechtmatigheid en inhoudelijke analyse van de overschrijdingen gesplitst naar baten en lasten (in lijn met het BBV).
- Toelichtingen in de programmaverantwoording beknopter opnemen wat de leesbaarheid vergroot.
- Benamingen integraal aansluiten op het BBV.

Wij hebben het college gevraagd dit mee te nemen bij het opstelproces van de jaarstukken 2021.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

Auditcommissie | Speerpunten

Voorafgaand aan de controle hebben wij met de leden van de auditcommissie ons auditplan voor de controle van de jaarrekening 2021 besproken. In dat kader heeft de auditcommissie ons gevraagd 2 ‘speerpunten’ mee te nemen.

Speerpunt 1: geautomatiseerde omgeving en Baseline Informatieveiligheid Overheden (BIO)

Bij de start van de controle heeft het college ons gevraagd tijdens de interim-controle ook aandacht te besteden aan het proces en inrichting van BIO. Dit sluit aan met het speerpunt van uw auditcommissie.

In onze boardletter hebben wij gerapporteerd over onze bevindingen en aanbevelingen ten aanzien van de interne beheersing en het opvolgen van verbeterpunten en verder optimaliseren van de geautomatiseerde omgeving (PDCA-cyclus). Vanuit de door ons uitgevoerde nulmeting concluderen wij dat uw gemeente actief bezig is met informatiebeveiliging op zowel organisatorisch en technisch gebied, als ook op het gebied van communciatie, het bevorderen van bewustzijn en het faciliteren van opleiding en training. De technische maatregelen zijn in opzet, bestaan en/of werking nog niet voldoende effectief. Een logische volgende stap is het opstellen van een beheersingsplan waarin wordt uitgewerkt hoe uw gemeente gaat voldoen aan de BIO.

Speerpunt 2: Sustainable Development Goals (SDG)

Bij de bespreking van het auditplan heeft de auditcommissie ons gevraagd onze observatie te rapporteren ten aanzien van “status en verwachting van het kunnen opnemen van een verantwoording omtrent de Sustainable Development Goals (SDG) in de jaarrekening”.

Landelijk is duurzaamheidsverslaggeving een belangrijke ontwikkeling die zich (tot op heden) vooral richt op private ondernemingen. Daarbij zien wij dat op termijn ook van overheidsinstellingen een uitgebreidere rapportering over duurzaamheidsaspecten verwacht zal worden. Echter dit is nog in ontwikkeling en er zijn nog geen specifieke richtlijnen beschikbaar voor overheidsinstellingen. In de jaarstukken van de gemeente Zwolle lezen wij dat uw gemeente aandacht heeft voor duurzaamheid, een centrale plek heeft dit echter nog niet in uw jaarstukken.

De basis voor de jaarverslaggeving van gemeenten ligt in de begroting. Het opstellen van de begroting (2023) is een logisch moment om hier uitgebreider bij stil te staan zodat u het college handvaten mee kan geven over de wijze waarop over duurzaamheidsverslaggeving gerapporteerd moet worden.

Interne beheersing

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2021

Boardletter 2021, toegespitst op de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2021 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle was primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing, voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

Voor de bevindingen van de interim-controle verwijzen wij naar onze boardletter 2021 d.d. 20 december 2021.

Samenvattend

Het boekjaar 2021 is voor Deloitte het eerste controlejaar van uw gemeente. Vanuit besprekingen en informatiedocumenten hebben wij de observatie dat uw gemeente zich meer dan bewust is van de urgentie om de beheersing van de relevante processen te versterken. Ons totaalbeeld vanuit de interim-controle 2021 is de interne beheersing van een voldoende niveau is om te komen tot betrouwbare financiële verslaggeving. Als positieve ontwikkeling zien wij dat er aandacht wordt besteed aan de doorontwikkeling van uw interne beheersing, door een start te maken met data-analyses en robots voor proces automatisering.

In de boardletter hebben wij een aantal aandachtspunten benoemd. Als onderdeel van onze werkzaamheden voor de jaarrekening zijn wij nagegaan of deze aandachtspunten voldoende zijn opgevolgd. Voor zover de opvolging en/of onze controle ervan hiertoe aanleiding geven, hebben wij onze bevindingen in dit accountantsverslag bij het betreffende onderwerp verwerkt.

Evaluatie opstel- en controleproces

De controle over het boekjaar 2021 is de eerste controle die wij als uw nieuwe accountant hebben uitgevoerd en hebben afgerond met het voorliggende accountantsverslag. Wij hebben de gemeente Zwolle leren kennen als een proactieve gemeente met grote uitdagingen waaronder een grote opgave op het terrein van gebiedsontwikkeling. Gedurende de controle van de jaarrekening 2021 hebben wij uitgebreid stil gestaan bij het waarderings- en schattingsproces van de grondexploitatie-projecten. Ten aanzien van de onderbouwingen concluderen wij dat de dossiers heel uitgebreid zijn en veel kennis aanwezig is bij de betrokken medewerkers. Wel zien wij dat de dossiers op het gebied van consistentie en eenduidigheid nog verbeterd kunnen worden. Dit zal bijdragen aan een soepeler controleproces, zowel voor de interne (verbijzonderde) als de externe controle.

Wij hebben de samenwerking met de gemeente Zwolle als prettig en constructief ervaren. Gedurende het controleproces hebben wij wekelijks overleg gevoerd met het kernteam voor de jaarrekening, waarbij wij onze ervaringen hebben uitgewisseld. Wij hebben met de ambtelijke organisatie afgesproken dat wij voor de start van de controle 2022 een ‘elevation lab’ zullen opzetten waarbij wij de samenwerking verder zullen evalueren en verbeterpunten met elkaar zullen delen teneinde het controleproces 2022 efficiënter en effectiever te kunnen uitvoeren.

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2021

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving inclusief cybersecurity

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen hebben betrekking op de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds meer dominante plaats in binnen uw organisatie, met het oog op een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Wij hebben voor de jaarrekeningcontrole 2021 niet gesteund op de geautomatiseerde gegevensverwerking. Het gevolg van deze conclusie is dat wij meer gegevensgericht werk hebben moeten verrichten, waaronder het uitvoeren van specifieke werkzaamheden om de betrouwbaarheid van data en lijstwerk vast te stellen.

Voor onze detailbevindingen inzake de betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking verwijzen wij kortheidshalve naar onze boardletter 2021.

Ondanks de bestaande tekortkomingen in de IT-omgeving zijn wij bij de jaarrekeningcontrole in staat geweest data-analyse in te zetten als onderdeel van de controleaanpak voor de memoriaalboekingen. Hierbij hebben wij met data-analyse een diepgaande en risicogerichte analyse uitgevoerd van deze in opzet meer risicovolle boekingen. Door de inzet van data-analyse hebben wij de met gegevensgerichte werkzaamheden te onderzoeken populatie memoriaalboekingen sterk kunnen reduceren. Dit illustreert het belang en de toegevoegde waarde van een betrouwbare IT-omgeving als basis voor de inzet van data-analyse.

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Samenvatting overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Omgevingswet

Binnen een week na zijn aantreden heeft de nieuwe Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening zich een groot voorstander verklaard van de nieuwe Omgevingswet en inwerkingtreding daarvan bij alle provincies, gemeenten en waterschappen in Nederland (hierna: lokale overheden). De nieuwe Omgevingswet bundelt en moderniseert de huidige wetten voor de leefomgeving. Hierbij gaat het om wet- en regelgeving over bouwen, milieu, water, ruimtelijke ordening en natuur. Op het moment dat de Omgevingswet in werking treedt, moet elke lokale overheid zijn aangesloten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Het DSO bestaat uit een landelijke voorziening (DSO-LV), collectieve voorzieningen voor gemeenten (DSO-CG) en individuele voorzieningen van lokale overheden (hierna kortweg: DSO). Voor de burger betekent het: één loket voor het aanvragen van vergunningen, het raadplegen van de geldende regels per locatie, en op termijn informatie over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

Inwerkingtreding

De introductie van het DSO is een omvangrijke opgave voor het Rijk, maar ook voor de lokale overheden. Het leidt tot verschillende ontwikkel- en beheersingsvraagstukken die komen kijken bij de implementatie van een nieuwe IT-omgeving en dienstverlening van (nieuwe) IT-leveranciers. Denk daarbij aan aanpassingen in de interne processen, applicaties, interfaces en IT-controls en tevens training van medewerkers om goed aan te sluiten op het nieuwe DSO. Om de benodigde technische aanpassingen en aansluitingen te kunnen realiseren, dienen lokale overheden nieuwe afspraken met de IT-leveranciers te maken. Voor een gecontroleerd implementatieproces dienen lokale overheden dan ook uitgebreid te testen en oefenen.

Eind februari 2022 heeft de minister aan de Kamer voorgedragen de Omgevingswet per 1 januari 2023 te laten intreden.

Advies

Wij adviseren u de ontwikkelingen rondom de nieuwe (nog bekend te maken) datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet nauwlettend te blijven volgen en vast te stellen in welke mate uw organisatie daarvoor gereed is. Het gaat daarbij concreet om de status en voortgang van in ieder geval de volgende aspecten:

1. De technische ontwikkeling applicatie/database van uw softwareleverancier en interfaces met uw andere applicaties.
2. Het testen van de nieuwe IT-omgeving en de aansluiting daarvan op het DSO.
3. Het inrichten en implementeren van algemene IT-beheersingsmaatregelen (‘General IT Controls’), en afspraken met en beheersingsmaatregelen voor de samenwerking met IT-leveranciers, inclusief specifieke aandacht en afspraken inzake (cyber) security en privacyaspecten.
4. Het (her)inrichten van de interne processen die worden geraakt door de Omgevingswet en de nieuwe IT-omgeving.
5. Het verzorgen van opleiding en training van medewerkers en het gebruik maken van de oefenfaciliteiten die het DSO biedt.

Overige aangelegenheden

Samenvatting overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Onze communicatie met het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Zwolle een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het college en het ambtelijk management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen tijdens het uitvoeren van onze controle.

Naar onze mening is ons bij het uitvoeren van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

BROUWHUIS

Bijlagen

Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen groter dan de rapporteringstolerantie van € 769.000 (zijnde 10% van de goedkeuringstolerantie).

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	**n.v.t.**	**n.v.t.**
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout: • Niet van toepassing	n.v.t.	
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout: • Niet van toepassing	n.v.t.	
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	**n.v.t.**	**n.v.t.**
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten: • Niet van toepassing	n.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.): • Niet van toepassing	n.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	n.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten	n.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten	**n.v.t.**	

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2021 en het normenkader rechtmatigheid 2021, dat op 20 december 2021 is vastgesteld door de gemeenteraad.
- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande bevestigt. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid rechtmatigheid betreft tevens getrouwheid:	n.v.t.	n.v.t.
Onzekerheid rechtmatigheid is per saldo ook een onzekerheid inzake getrouwheid: • Onzekerheden Sociaal domein: ZiN WMO en Jeugd	€ 3,2 miljoen	€ 3,2 miljoen
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole		
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid: • Niet van toepassing	n.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.): • Niet van toepassing	n.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid): • Niet van toepassing	n.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid • Niet van toepassing	n.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	**€ 3,2 miljoen**	

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van díe onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Diverse tekstuele en presentatie-gerelateerde aanpassingen zijn doorgevoerd in de voorliggende jaarstukken 2021. Er resteren geen materiële tekortkomingen in de toelichting van de jaarrekening 2021.	• Bbv • Wet Normering Topinkomens	Niet van toepassing.

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021 alsook de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:
- Getrouwheidsoordeel: Goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: Goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

SiSa-code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
JenV A7	Regeling specifiek uitkering tijdelijke ondersteuning toezicht en handhaving	€ 0	€ 0	N.v.t.
JenV A12B	Incidentele bijdrage ondersteuning naleving controle op coronatoegangsbewijzen	€ 0	€ 0	N.v.t.
FIN B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C1	Regeling specifieke uitkering Reductie Energieverbuik	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C9	Specifieke uitkering Woningbouwimpuls	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C30	Specifieke uitkeringen proeftuinen aardgasvrije wijken 2e ronde	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C31	Regeling vaststelling regels verstrekken eenmalige specifieke uitkering aan gemeenten huisvesting kwetsbare doelgroepen	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C32	Regeling specifieke uitkering ventilatie in scholen	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C41B	Specifieke uitkering Regeling flexibele inzet woningbouw (SiSa tussen medeoverheden) – Provincie Overijssel	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C43	Regeling reductie energieverbruik woningen	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C62	Specifieke uitkering aan gemeenten voor de bekostiging van de kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen van gedupeerden toeslagenaffaire	€ 0	€ 0	N.v.t.
BZK C64	Tijdelijke capaciteit of externe expertise 14 grootschalige woningbouwgebieden	€ 0	€ 0	N.v.t.
OCW D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	€ 0	€ 0	N.v.t.
OCW D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)	€ 0	€ 0	N.v.t.
Subtotaal		**€ 0**	**€ 0**	**N.v.t.**

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021 alsook de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

SiSa-code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
Subtotaal				
OCW D10	Volwasseneducatie	€ 0	€ 0	N.v.t.
OCW D11	Regeling specifieke uitkering extra financiële middelen RMC-functie	€ 0	€ 0	N.v.t.
OCW D12	Regeling meld en coördinatie functie Voortijdig schoolverlaten (VSV) 2021-2024	€ 0	€ 0	N.v.t.
OCW D12A	Regionaal programma voortijdig schoolverlaten (VSV) 2021-2024	€ 0	€ 0	N.v.t.
OCW D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen	€ 0	€ 0	N.v.t.
IenW E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai	€ 0	€ 0	N.v.t.
IenW E10B	Regeling specifieke uitkering snelfietsroutes (SiSa tussen medeoverheden) – Provincie Overijssel	€ 0	€ 0	N.v.t.
IenW E13	Slimme laadpalen	€ 0	€ 0	N.v.t.
IenW E20	Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
IenW E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer (SiSa tussen medeoverheden) – Provincie Overijssel	€ 0	€ 0	N.v.t.
IenW E38	Tijdelijke stimuleringsregeling veilig, doelmatig en duurzaam gebruik verkeersinfrastructuur	€ 0	€ 0	N.v.t.
IenW E58	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem overbruggingsjaar 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
EZK F1	Regeling aankoop woningen onder een hoogspanningsverbinding	€ 0	€ 0	N.v.t.
EZK F9	Regeling specifieke uitkering Extern Advies Warmtetransitie	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden gebundelde uitkering Participatiewet in jaar T_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
Subtotaal		**€ 0**	**€ 0**	**N.v.t.**

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021 alsook de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

SiSa-code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
Subtotaal				
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ in jaar T (exclusief BOB)_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in jaar T (exclusief BOB)_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vóór 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ en achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BOB in jaar T_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G3	BBZ vanaf 2020 - Gederfde baten die voorvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in jaar T_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)_gemeentedeel 2021	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Bijzondere bijstand in jaar T	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Wet Inburgering van 13 september 2012 in jaar T	€ 0	€ 0	N.v.t.
SZW G12	Aantal gedupeerden (zoals omschreven in artikel 1 van de Regeling specifieke uitkering compensatie van de kosten die verband houden met het kwijtschelden van publieke schulden binnen het SZW-domein van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire toeslagen)	€ 0	€ 0	N.v.t.
VWS H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport	€ 0	€ 0	N.v.t.
VWS H7	Regeling specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (gemeente)	€ 0	€ 0	N.v.t.
VWS H8	Regeling Sportakkoord 2020-2022	€ 0	€ 0	N.v.t.
Subtotaal		**€ 0**	**€ 0**	**N.v.t.**

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021 alsook de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

SiSa-code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
Subtotaal				
VWS H12	Regeling specifieke uitkering locale preventieakkoorden of preventieaanpakken	€ 0	€ 0	N.v.t.
VWS H13	Regeling specifieke uitkering specialistische functies aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling	€ 0	€ 0	N.v.t.
VWS H16	Regeling specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden	€ 0	€ 0	N.v.t.
LNV L5B	Regiodeals 3de tranche (Sisa tussen medeoverheden)	€ 0	€ 0	N.v.t.
LNV L5B	Regiodeals 3de tranche (Sisa tussen medeoverheden) – Provincie Overijssel	€ 0	€ 0	N.v.t.
Totaal		**€ 0**	**€ 0**	**N.v.t.**

Bijlage B2 - Bevindingen controle SiSa-bijlage Tozo 2021

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2021 alsook de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:
- Getrouwheidsoordeel: Goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: Goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

SiSa-code	Omschrijving	Fout, onzeker en/of formeel onrechtmatig	Financiële omvang	Toelichting
SZW G4	Tozo 1_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 1_fundamentele rechtmatigheidseisen exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 1_belangrijke rechtmatigheidseisen (toepassing artikel 21, lid 3 Besluit 17 april)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 2_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 2_exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 3_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 3_exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Omvang vorderingen levensonderhoud (jaar T) Tozo 1 (i.v.m. verstrekte voorschotten op Tozo-aanvragen levensonderhoud welke zijn ingediend vóór 22 april 2020)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 4	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G4	Tozo 5	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			**€ 0**	

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Zwolle

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Zwolle in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico’s ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde ‘onafhankelijkheids-evaluatie’), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad, raadscommissie of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de gemeente Zwolle te rouleren.

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Zwolle

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Zwolle

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid met een (geschatte) waarde van meer dan € 100 ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Deloitte.

Onder Deloitte wordt verstaan één of meer van Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL”), haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten (tezamen, de “Deloitte organisatie”). DTTL (hierna ook te noemen “Deloitte Global”) haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten zijn juridisch gescheiden en onafhankelijke entiteiten, die elkaar niet kunnen verplichtingen of binden ten aanzien van derden. DTTL en iedere DTTL member firm en aan hen verbonden entiteit is aansprakelijk voor hun eigen handelen en nalaten, en niet voor het handelen of nalaten van een andere entiteit. DTTL verleent geen diensten aan cliënten. Raadpleeg www.deloitte.com/about voor meer informatie.

Deloitte levert toonaangevende audit- en assurance-, belasting- en juridische diensten, consulting, financial advisory, and risk advisory diensten aan bijna 90% van de Fortune Global 500® en duizenden particuliere bedrijven. Onze professionals leveren meetbare en blijvende resultaten die het vertrouwen van het publiek in kapitaalmarkten helpen versterken, klanten in staat stellen te transformeren en bloeien, en de weg wijzen naar een sterkere economie, een meer rechtvaardige samenleving en een duurzame wereld. Voortbouwend op zijn meer dan 175-jarige geschiedenis, omvat het bereik van Deloitte meer dan 150 landen en gebieden. Ontdek hoe de meer dan 345.000 mensen van Deloitte wereldwijd een impact maken die ertoe doet op www.deloitte.com.

Deze communicatie bevat louter algemene informatie en noch DTTL, noch haar wereldwijde netwerk van member firms of aan hen verbonden entiteiten verleent door middel van deze communicatie professioneel advies of diensten. Voordat u een beslissing neemt of actie onderneemt die van invloed kan zijn op uw financiën of uw bedrijf, dient u een gekwalificeerde professionele adviseur te raadplegen. Geen enkele entiteit in de Deloitte organisatie is verantwoordelijk voor enig verlies dat wordt geleden door een persoon die op deze communicatie vertrouwt.

© 2022. Neem voor informatie contact op met Deloitte Nederland.